

DÉLI FÖLD, DÉLI IDENTITÁS

SZILVAY Gergely: *Az amerikai Dél. Régi rend az Újvilágban.*
Rubicon Intézet, Budapest, 2021. 543 oldal, 5990 Ft

„A föld fogja megnyerni maguknak a háborút. A föld, amely olyan irtózatosan nagy, olyan végtelen, hogy ellenségeinek még csak reménye sem lehet a meghódítására. Fel fognak hagyni a próbálkozással és elkullognak. Kardcsapás nélkül – vagy alig egy-két kardcsapással – meglesz a győzelem” – egy Scserbakovszkij nevű félig francia, félig orosz herceg, zsoldos, az amerikai Konföderáció katonája beszél így John Jakes *Szerelem és háború* című regényében, amely két család – egy északi és egy déli – sorsán keresztül meséli el az amerikai polgárháborút. Ahogyan mindannyian tudjuk a történelemből, a hercegnek nem lett igaza: a háború a Konföderáció vereségével ért véget. Született déli tisztársai nem véletlenül hallgatják megígézve az európai arisztokrata szavait. A herceg pontosan azt testesíti meg az ültetvényes családból származó Charles Main és társai számára, amit ők gondolnak a Délről: az eleganciát, a kifinomult modort, a lovagiasságot és a becsületességet. S nem utolsósorban az európai értelemben vett kulturáltságot! Ezért idézi Charles Main barátja, Ambrose annyi alkalommal Walter Scott verssorait.

Mindig furcsa volt, hogy megannyi polgárháborúról szóló regény és film a déli úriembert európai értelemben műveltebbnek ábrázolta, mint az új-angliai jenkit. Szilvay Gergely *Az amerikai Dél – Régi rend az Újvilágban* című monográfiájának elolvasása után azonban érthetővé vált, hogy az úriemberi-lovagi eszmény nem légből kapott. A Rubicon Intézet tudományos munkatársa egy olyan impozáns művet tett le a történettudomány asztalára, amely **megkerülhetetlen lesz mind az Egyesült Államok történetével, mind a konzervativizmus eszmetörténetével foglalkozók számára.** *Az amerikai Dél* sokszólamú mű. Legalább

három réteggel rendelkezik: egyrészt hatalmas adattár az amerikai Dél történetéről, s részleteiben az amerikai politika-, alkotmány- és párttörténetről, másrészt eszmetörténeti mű, kiemelten az amerikai politikai gondolkodás konzervatív tradícióira fókuszálva, s harmadik rétegében a lokalizmus dicsérete. Utóbbi olyan irányzatok és személyek testesítik meg, mint a déli agrárizmus, amely rokonítható a magyarországi népi írók mozgalmával, vagy a környezetvédő farmer, író, Wendell Berry. Az amerikai Dél kapcsán két dolog

szokott eszünkbe jutni itt, Magyarországon, iskolai és olvasmány-, valamint filmélményeink alapján: a rabszolgaság és a polgárháború. Szilvay Gergely könyve tárgyalja mindkét témát, de bemutatja azt is, hogy az amerikai Dél, a legendás *Dixieland* története ennél lényegesen gazdagabb, színebb és izgalmasabb.

A mű akár egy Dél-központi USA-történetnek is tekinthető, hiszen az első, sikertelen 16. századi angol gyarmati vállalkozásoktól Virginia sikeres megalapításán, a függetlenségi háborún és polgárháborún, a New Dealen és a polgárjogi mozgalmakon keresztül eljutunk egészen

Donald Trump megválasztásáig. Mindeközben korántsem száraz politikatörténetet kapunk: Szilvay megismertet bennünket a déli zene és identitás összefüggéseivel, például azzal, a déli rock mennyiben fejezi ki a déli identitás elemének tartott rebellis indulatot. Mindehhez gazdag képanyag, részletes irodalomjegyzék, személy- és helynévmutató társul. Aztán akadnak olyan témák, amelyek magyar nyelven szinte csak Szilvay könyvéből ismerhetők meg. A Ku-Klux-Klan (vagy inkább Klánok, hiszen legalább három volt belőle) történetéről ilyen mélységben soha nem olvashattunk magyar nyelven. Ugyanez az állítás igaz a 20. század

eleji progresszivistá mozgalom déli szárnyának bemutatására, vagy éppen a Dél 1960-as évekbeli nagy fordulatára, amikor a déli államok lassan fölsorakoztak – mint Szilvay könyvéből kiderül, nem előzmények nélkül s nem is mindenhol – a Republikánus Párt mögé.

Szilvay nem ír apologetikát a Délről, nem menteti a 21. századi szemmel és ésszel vállalhatatlan intézményt, a rabszolgaságot, de alaposan körüljárja annak kialakulását, okait. Talán fölösleges egy recenzióban elismételni, hogy a fekete-afrikai rabszolgaság nem a portugálok megjelenésével kezdődött Afrika partjainál, de még csak nem is az arabokéval, hanem már a legkorábbi idők óta létezett a fekete-afrikai társadalmakban. Ám az már érdekesebb, hogy fekete rabszolgatartók is akadtak a Délen. Nyilván ez egy érzékeny kérdés, mint ahogyan a polgárháború emlékezete is az. Ha meg akarjuk fejteni, miért is háborúzott Észak és Dél, könnyen beleveszhetünk egy körkörös érvelésbe. Hiszen a déli államok a szuverenitásra hivatkoztak, ám a szuverenitásba a rabszolgaság intézményének fenntartását is beleértették, amit Északon meg akartak akadályozni – nem azért, mert Észak kevésbé lett volna rasszista (sőt), hanem mert az ország fejlődésével kapcsolatban az északi álláspont eltért a délitől. Ha nagyon mélyre ásunk a kérdésnek, akkor ott találjuk a 19. század nagy ügyét: a nemzetépítést.

Az északiak vezetője, Lincoln már nem egyik vagy másik államhoz kötődött, hanem az Egyesült Államokhoz. Paul Johnson szavaival ő már „modern amerikai” volt. Ezzel szemben a *déli vezetők elsősorban a tagállamukhoz és a régiójukhoz voltak lojálisak*. Ahogyan a korban egy nápolyi vagy bajor elsősorban a nápolyi király vagy bajor király alattvalójának tarthatta magát, és nem olasznak vagy németnek, annál is kevésbé, mert ezek a modern identitások még nem voltak kézzelfogható élmények: a szívekben, a nyelvben és irodalomban léteztek, más tekintetben nem. Lincoln és Grant éppúgy vérrel-vassal egyesítettek, mint Cavour és Bismarck. Ebből a perspektívából a konföderációk voltak a *korszerűek*, de az északiak a *modernebbek*. S itt találhatjuk a választ a kérdésre, miért viszi félre a vitákat a ma divatos szobordöntögetés: a nemzetépítés vagy birodalomépítés előtti lokális, regionális, kisállami hagyományok megbecsülése kifejezi egy régió identitását.

A könyv alaptézise, hogy a Dél az Egyesült Államok többi részéhez képest egy mediterrán kultúrájú, a rendi-nemesi eszményeket jobban őrző régió volt, mondhatni, sajátos mentalitással rendelkezett. Dél és Észak mindinkább szétfejlődött a 19. században, és ezen a polgárháború sem volt képes változtatni önmagában.

Szilvay vállaltan konzervatív gondolkodó. E sorok szerzőjének attitűdje az állam szociális szerepvállalásával kapcsolatban valószínűleg leheletnyivel eltér ettől,

de a helyi kultúrák és a lokalizmus megőrzését illetően egy platformon áll vele. Ez a kettős recenziós látásmód adja a könyv olvasásának érdekességét. Szilvay könyve rokonszenves lehet a kultúra, a lokális értékek eltűnése miatt aggódóknak – vallott eszméktől és politikától függetlenül. A recenziós egyetért a szerzővel, hogy az egyes régiók, közösségek történetének van egy íve. Vannak bizonyos hagyományok, értékek, amelyek megőrzésre méltók, amelyeket nem lehet átugrani. A politikai gondolkodásban van egy, gyakran a baloldallal azonosított, de valójában általánosabb mentalitás, amely arról szól, hogy meg lehet spórolni az egyes társadalmak és közösségek megértésének munkáját. Ez a – nevezzük úgy: modernizációcentrikus – irányzat nagyjából úgy gondolkodik, hogy a társadalmak nyers, megmunkálatlan kővek, és elég csak megérinteni őket a modernitás varázspálcájával, máris megtelnek lélekkel, élte kelnek, és engedelmeskednek az aktuális kordivatnak. S fordítva: ez a fölfogás úgy gondolja, a társadalmak csak azért lesznek rosszak, mert elmaradtak, lekésik a fejlődés vonatját. A ma globalizációnak nevezett komplex jelenség ennek a növekedésre fixált modernizációcentrikus gondolkodásnak a terméke. Szilvay meggyőzően mutatja be, hogy az Északkal azonosított industrializmus logikája veszélyes tendenciákat okozott az amerikai politikában. Bár a szerző nem használja az amerikai Délre a belső gyarmatosítás kifejezést, amelyet Írországtól Dél-Itáliáig alkalmaznak az egyes államok félperifériás fejlődésű régióira, de a folyamat egyértelmű a Dél vonatkozásában a polgárháború vége és az 1930-as évek között.

Nyilván egy ilyen hatalmas műben akadnak nagyvonalú fogalmazások, ami elkerülhetetlen. Henry David Thoreau, a polgári engedetlenség előfutára „korai hippiként” aposztrofálása például kissé túlzó; legalábbis ez a jelző túlemeli a hippimozgalmat valós eszmetörténeti jelentőségén. Az amerikai és déli populisták értelmezésében is eltér kissé a véleményem a szerzőétől: ők legalább annyira nevezhetők amerikai baloldalinak, mint értékeikben konzervatívnak. Mindez azonban mellékes a könyv erényei mellett.

Szilvay könyvén érződik a szerző szeretete egy adott hely, a Dél iránt, és az is, hogy könyve megírásának minden percét élvezte. Fölszívesen ugyan, de hozzá kell tenni: ez a szeretet nem válik a tudományos látásmód kárára. A könyv példa az elmélyült tudományos munkára, adatgazdagsága miatt pedig megkerülhetetlen az USA történetével foglalkozók számára. A Wendell Berry képviselte agrárizmus pedig példa lehet az ökológiai kihívásra adott lokális cselekvésre. Lehet, hogy Scserbakovszkijnak lesz igaza a föld és rajta élő ember kapcsolatáról, ha nem is abban a kontextusban, ahogyan ő gondolta: nem konkrét hadsereg, hanem a technikai civilizációval szemben.

PAÁR ÁDÁM